

Шинчавӯд шинчам кумет гынат, лектеш

Волжский район, Ёлсола (Чапейкино) ялеш 1959 ийыште шочшо поэт, журналист Вадим Илларионов ила ыле гын, тенйи 50 ийым тема ыле. Но ала Юмын пӱрымӱ кечыже тынар веле лийын, ала ош тӱняште илаш кумылжо, вийже пытен, мо-гынат, аважым, пелашыжым, кум шочшыжым тулыкеш коден, возымо ятыр почеламут-влакшым савыктен шуктыде, шуко шонымашыжым кагаз ӱмбаке лукде, 36 ияш илыш дене чеверласен.

— Эргымын газетышке возаш тӱналмекше, шукынжо маньыт, пуйто Вадим олмеш ачаже воза. Ачаже, Василий Николаевич, ончыч кевытчылан, варажым ревизионный комиссийын председательжылан ыштыше чулым айдеме, марий газет-влакым да «Ончыко» журналым лудаш йӱратен. Нунын чыла номерыштым поген, арален. Шкежат изишак возгален. Ала ачажын койышыжым койын, ала шӱм-чон йодмашын вийже куатан лийын, Вадимат, кумшо классыште тунеммыж годымак я изи почеламутым, я школ илыш нерген иктаж уверым, сералтен, газетышке колтылаш кумылангын, — тӱнгале эргыж нерген шарнымаш ярымжым рончаш Анна Михайловна. — Варарак гына пырля тунемше йолташыже, туныктышо-влак Вадимын шкевуя тыршымыжым ужын ӱшаненыт. Шинчеш да йӱдвошт эре ала-мом воза. Кугурак ийготан лиймекше, мончашке кусныш. Тушан лӱмынак ӱстелым йӱнештарен. Южгунам тушанак мала ыле. Тидлан амалжат лийын. Ешна кугу ыле: куд йоча.

Ачажым неле чер орландарен. Вozyшо енлан тымык кўлын. Аялысе пўртыштў, поснак телым, кушан петырналт шинчат. Сан-дене эргым мончам ойырен налын. Йолташыже-влак, тидын нерген пален налмекышт, мемнан деке толыныт да пўртышкў пурымо деч ончыч эре мончашке ончалыныт. Вадим газетеш печатлалт лекше кажне почеламутшым ончыктен. Тунам, ылымыж годымак, лудын лектам да эре шортам ыле. Ала куанымем дене, ала ава шўм эрге деч посна кодмым ончылгоч шижын, — Анна Михайловнан кызытат кумылжо тодылалт кайыш. Шовыч лукшо дене шыпак шинчажым ўштылеш. Анна Михайловна шкеже, пенсийыш лекмешкыже, «Ўжара» колхозышто тыршен. Кызыт тазалыкше йўршеш лунчырген. Но самырыкше го-дым моткоч писе, чулым лийын. «Ожно, уржа тўредме го-дым, пошкудем шешкыж дене коктын лектыт. А мый шкетын ну-нын нарак тўред каем ыле», — манеш. Сар го-дым чодырам руаш коштын. Тиде неле пашаште ыштымыжлан медальым пу-эныт.

— Анна Михайловна, а Вадим эргыда могайрак лийын? Школышто кузе тунемын?

— Вадим ешыште визымше икшыве лийын. Поро кумы-лан, тыматле улмыж дене ойыртемалтын. Кугурак ўмбаке кыч-кыралмыжым, шыде койышыжым ужын омыл. Мыйым гын моткоч чаманен. Изинекак пашам ышташ тўнгалын. Школ гыч толеш да кочкынат огеш шукто, пырля тунемше йолташыже Электандр Олег модаш каяш ўжаш толынат шуэш. А Вадим вигак пашалан пижеш. Вўдым нумалеш, вольыкым ончаш пол-ша. Ыштышаш сомылжо пытымеке гына модаш куржеш. Кене-жым ачаж дене пырля чодырашке пуым ямдылаш коштын, комбым кўтен. Тунам 25-30 комбо дене ончимо. Тыгак ушкал, шорык кўтў почешат шуко куржталашыже логалын. Каплан изирак лийын гын, йоллан пеш писе ыле. Чўчкыдынак мурал-тен колта ыле:

— Кенез гоч, кенез гоч
Тый мо пашам ыштенат?
— Кенез гоч, кенез гоч
Күтүм күтен коштынам.

Вара, студент лиймекше, тиде неле, но мондаш лийдыме йомартле пагытше нерген почеламут корнылаж дене туге каласен:

Курык пелен кушшо кугу пүнчө
Вашлиеш тунамсе семьяк.
Тыште коштым мый, изи күтүчө,
Кодыныс чыла шарнаш гына.

Сер воктене шыргыжит чача-влак,
Да вучка чонемым кайык йүк.
Ошкылам шүшкен изи йочала.
Олыкышто каналта күтү.

А күтүчө ночно шүргым үштыл
Воштылале: «Тол, пырля ушнет!»
Каныш кече... Кодамак күтүштө, —
Самырык күтүчө. Да студент.

— Школышто гын икмардан тунемын. Математика дене изишак окшаклен. «Кокытанымат» южгунам конден. Но тунемаш тыршен. Урокым ышташ нигунам виеш үстел коклаш шындыме огыл. Эре шкеак толашен.

Икана (кузе лиймыжым ынде раш ом шарне) Вадим школ гыч кок пачке индийский чайым кондыш. Тунам тыгайже кевытыште пеш шуэн лиеден. Вадимже школышто шке возымо почеламутшым лудын ала-мо. Морко вел туныктышо, тиде рвезе школын чапшым нолта манын, чаемым кучыктен.

Луымшо классыште тунеммыж годым «Ямде лий» газет редакций гыч серыш тольо. Вадим лудын лекте да каласыш: «Йошкар-Олашке тунемаш мияш ўжыт». Мыйже куанымем дене

адакат шортын колтышым. «Ўжытак гын, каяш кўлеш. Кеч тый-же кугун тунемше лият, да илышет ала мемнан дечын куш-тылгырак лиеш», — лыпланымекем маньым. Экзаменым сайын кучен. Август мучаште, мо кўлеш вургемжым сумкашке поген, Йошкар-Олашке тунемаш кайыш.

Илларионов Вадимын «Ямде лий» газетеш лекше заметкыже, почеламутшо-влакым мый (статьян авторжо) эскерен лудам ыле. Ик район гыч лийын улына, ялнажымат шым менте веле ойырен шоген. Южгунам школышкыштат я иктаж-могай спортивный тагасымашке, я вашлиймашке мяш логалын. Сандене тудын возымыжым лудаш онгай лийын. А 1976 ийын октябрь тылзыште Йошкар-Олаште эртаралтше республикысе самырык автор-влакын семинар-совещанийыштышт шкенжымак ужым, палыме лийна. Умбагыже университетыштат ик жапыштак тунемна. Тиде пагытыштак чыланат самырык, мотор, шке мастарлыкыштым эше шуараш гына тўналше В. Абукаев, Г.Сабанцев, Ю.Исаков, Ю.Иксанов, Г.Ербунов тунемыныт. Пырля сылнымут кружоклашке коштмо. Университет пелен лектын шогышо «Марий мугчо» пырдыжгазетын кажне номержым нунын лўмышт сōрастарен. Кугурак курсышто тунемше-влакышт изиракыштан полшеныт, ой-кагашым пуэныт.

Школышто тунемме годым кō «Ямде лий» газетышке возен шоген гын, нуно чыланат университетышке тунемаш тиде газет редакцийын пашаенже В.Исенековын возымо серышыж почеш толыныт манам гын, йонгылыш ом лий, шонем. Вадимланат тунам Валентин Борисович письмам колтен. Мемнан Сотнур школ гыч гына тудын серышыж почеш ик ийыште кумытын (В. Козлов, Л. Волкова, З. Алексеева) тунемаш толна. Студент лиймекынат, тудо поро ой-кагашыж дене шуко полшен. Чаманаш гына кодеш, тиде поро туныктышынан ўмыржō кўчык лие.

Вадимынат возымыжо лач университетыште тунеммыж го-

дым утларак виянгын, пеледын, чўчкыдынак газетлаш печат-
лалтын. Адакшым вес амалат лийын: лач тыште тудо ончыкы-
лык пелашыже, Оршанка вельсе ўдыр дене палыме лийын,
ўмырешлан йўратен шынден. Волгыдо йўратыман творчествож-
лан вийым юзо памаш вўд гай ешарен шоген. Ятыр почеламут-
шым Фаяжлан пўлеклен. Тудын лўмешак возымо «Кўрен шин-
ча» почеламутшо кумдан шарлыше муро семын палыме.

Фаина Сергеевна кызыт Волжск олесе икымше номеран
йоча садыште марий калыкын историйжым туныкта. Пелашыж
нерген мутшым тыге тўнгале: «Палыме лийынна общежитий-
ыште. Тудо икымше курсышто тунемын, мый — кокымшышто.
Моктаныде каласем, икте-весеынам чынак йўратенна. Каникул
пагытыште, ойырлымеке, икте-весеылан серышым чарныде сер-
калыме. Вадим южгунам, тора корным шотыш налде, ялыш-
кем кудал толын. Эре пеледышым пўлеклен.

Ондалкален моштен огыл. Чыным чот йўратен. Тидын де-
нак, очуни, илышысе южо нелылыкше кылдалтын. Пушкидо
кумылан ыле. Иктаж-кў осал шомак але койыш дене кумыл-
жым волтен гынат, нигунам шыде дене ўчым савыраш тола-
шен огыл. Йолташыже-влакым аклен.

Икшывыже-влакым йўратен. Нунышт кумытын улыт: кок
эрге да ик ўдыр.

Йочана-влак Вадим гаяк тыматле, поро кумылан, калы-
кым пагалыше улыт. Ялышке мийымеке, кеч Ылсолашке, кеч
Кўрдышкў (Фаян шочмо ялже), ачаж семынак ик еҥ денат
саламлалтде огыт эрте».

— Университетым тунем пытарымекыда, кушто иленда,
могай пашам ыштенда?

— Паша корнына Оршанка район гыч тўнгале. Вадим тиде
районысо «Ончыко» газет редакцийыште кусарышылан ыштен.
Кўлеш лийме годым ответственный секретарьын пашажым
шуктен. А мыйже роношто методист ылым. Вадим тиде жа-
пыштак Оршанка педучилищын туныктышыжо П.Е.Емелья-
новын вуйлатыме «Самырык тукум» кружокышко кошто. Па-

лемден кодаш күлеш, моло поэт-влакын возымыштымат чарныде лудын, нунын деч тунемын, мастарлыкшым шуарен. Понак Валентин Колумбын, Сергей Есенинын возымыштым лудаш йоратен. В.Колумбын поэзийже негызешак диплом пашам возен.

Но Оршанка гыч каяш логале. Шкенан пачерна уке ыле. Редакций пеленсе пöлемыште илен толашышна. Адакшым ялыште улшо ачаж ден аваже шонго да черле лийыныт. Сандене Волжский районысо «Ўжара» колхозышко илаш куснышна. Тыште тудо диспетчерын, комсомол секретарьын пашажым шуктен шогыш.

Ачаже колымеке, ялысе сурт-оралтым коден, авана, Анна Михайловна, дене пырля Волжск олашке илаш куснышна. Куснышна манме дене, ик татыште погынен, чылан иканаште толаш йөн лийын огыл. Вадим эн ончыч шкаланже «Волжская правда» газет редакцийыште паша верым муо. Икмыняр жап гыч пачерым пуышт. Тунам уло ешге олаште илаш тўнална.

Тыште Фаина Сергеевнан ойлымыжым изиш күрлнем. Молан манаш гын, Вадим дене угыч мыланем «Волжская правда» газет редакцийыште вашлияш перныш. Тушко толмыж годым мый редакцийыште кусарышылан ыштем ыле. Тудымат тиде пашашкак нальыч. Икмыняр ий ик кабинетыштак шинчышна. Кусарыме пашам палыдыме ең тиде сомылым пеш куштылгылан шотла. Мемнан редакцийыштат тыге шонышо-влак лийыныт. Материал ямде, районышко да мойн лектын коштын кычалме огеш күл. Шочмо йылметым сайын палет гын, машинке воктеке шич да шолтко веле. Но чынжым гын, кусарыме пашат куштылгыжак огыл. Адакшым журналист семын шкендым ончыктен от керт. Сандене шукынжо, көлан тиде паша дене газет редакцийыште тўкнаш логалын гын, йөн лиймеке, вигак возымо пашашке куснаш тыршат. Вадимат икмыняр жап гыч ял озанлык отделын корреспондентше лие. Мутат уке, тидыже тудын возаш кумылан улмыж дене кылдалтын. Но шинчен мем-

нан кабинетыштак. Сандене түрлө нерген мутланаш, койыш-шоктышыжым пален налаш йөн лийын. Мый аважын да пелашыжын ойлымашкышт эше иктым ешарынем: тудо мыскарам йөратен. Шуко огеш ойло, но каласа иктаж-мом тугайым, вош-тыл колтыде, нигузе от чыте.

Но мыланем, йөратыме пашамым, коллективым коден, тушечын каяш логале. Умбакыже Вадимын илышыштыже, пашаштыже мо лийын каен — мый раш ом пале. Сандене, шке гыч шонен луктын, иктешлымашым ынем ыште. Шкеже кенгежым утларакшым ялыште лияш тыршенам. Сандене тудын колымыж нерген вигак пален налын омыл.

Ял гыч толмеке, ола уремеш редакцийыште пашам ыштыше М.Ушаковам вашлийым. Тудо мане: «Вадимым тойымашке молан шыч тол?» Мыйже ончыч могай Вадим нерген ойлымыжым шым умыло. «Илларионов колен» манмекше, ўшанымылат ыш чуч. Кузежым-можым Маргарита Тимофеевнат каласаш ыш тошт. Илыш гыч шке кумылын каяш шонышо южо ег, амалжым ончыктен, серышым возен кода. Вадим нимом возен огыл. Сандене Ушакова тыге веле каласыш: «Айдемым илымыж годым огына арале, польш кидым огына шуялте. Вадимын тидын деч ончычат шкенжым пытараш төчымыжым ме, йолташыже-влак, паленна. Тудын шўм-чоныштыжо мо ышталтмым кеч изишак умылаш, полшаш тыршена ыле гын, ала тудо тачат ила ыле».

Айдемын сайын илымыже, тазаже, кўлешыже годым йолташыже-влак, чынак, шукын лийыныт. Ыштыже тудо ик йонгылыш ошкылым, «йолташ-влакет» шукыж годым уждымо-колдымо гай лийыт, вокчетет писын эртен каяш тыршат. Тыгай годым кеч иктаж тиде туткар гыч утараш төчен онча гын, ала айдеме чынже денак илыш деч ок йўкшö ыле.

Йолташ манме шотышто Фаина Сергеевна ик случайым шарналтыш: «Университетыште тунеммыж годым Вадимын ик эн лишыл йолташыже Г.Ербунов лийын. Ик группыштак туне-

мыныт. Но тудыжат Вадимын уке лийме ийынак изиш ончыч-
рак колен. Вадим тидын годым ялыште лийын. Сандене Генан
уке лиймыж нерген пален огыл. Мыят, тудым тургыжландараш
огыл манын, тидын нерген шым ойло. А вара, Вадим колыме-
ке, омым ужым. Пуйто Г.Ербунов дене пырля коштыт».

Тутеже чын йолташ вес тўняштат йолташ лийын коদেশ.
Уке гын тыгай омо огеш кончо ыле, очыни.

— Шке ўмбақыже кидшым нўлталаш Вадимын могай амал-
же лийын? — сай огыл гынат, йодышым пуышым Фаина Сер-
геевналан.— Уке гын икте иктым ойла, весе — весым. Манеш-
манешым йўратышыже шке гычат ешара.

— Амалжым ынде шкежак vele пален. Паша гыч толеш да,
нимом ойлыде, шып кия. Вара туштыжо (пашаштыже), очыни,
шижтареныт, могай-гынат мутланымаш лийын. Тушечын кай-
ыш. Йошкар-Олашке каяш шонен пыштен ыле. Паша верымат
муо, но шонымыжо ыш шукталт.

Ялеш пакчасаскам шындена да, кок икшывым налын,
авай дене пырля канышлан тушко кудална. А кугу эргынам
ачаж пелен кодышна. Но пўрымаш деч кугу от лий, маныт.
Эрлашыжым, 25 июньышто, тудо уке лийын.

Самырык поэт, журналист В.Илларионов 36 ияш мемнан
дене чеверласыш. Но шарнен илашна ятыр чапле почеламут-
влакым коден. Возымыжо моло самырык поэт-влак дене пырля
«Дружба» альманахеш, «Кинде-шинчал», «Тылат» сборниклаш
савыкталтын. «Киндылан вуйым савем» поэмыже «Ончыко» жур-
налыште лектын. Тудын «Кўрен шинча», «Пытартыш серыш»,
«Ик ганат тылат шинчам пўялын омыл», «Мылам — латкан-
даш», «Йылык серыш волышна» почеламутшо-влаклан возымо
муро-влакым чўчкыдын радио дене колаш лиеш.

«Кугарня», 1988 ий 26 июнь